

Иван Добрев

ЕТИМОН И АПЕЛАТИВ
НА БЪЛГАРСКОТО НАРОДНОСТНО НАЗВАНИЕ

<http://bolgarnames.com/Images/Bolgar.pdf>

Ние българите трябва да сме изключително горди и доволни от своята историческа съдба, защото единственото техническо съоръжение на Земята, което се наблюдава от Космоса с невъоръжено око, е Великата Китайска Стена, изградена единствено и само заради и против нас, който изобщо неоспорим исторически факт се основава и доказва от самите древнокитайски летописи [Боровкова 2001, 147-149] от една страна и който от друга страна в никакъв случай не може и не трябва да се преценява в аспекта на коренно различните съвременни, а единствено и само, с извинение за второто толкова близко повторение, но не намирам достоен синоним, на тогавашните морално-етически норми, когато човекът е толкова по-велик и почитан, колкото са повече сразените от него врагове на бойното поле, а не колкото е по-издута банковата му сметка или поради други някакви причини.

В древнокитайските летописи са съхранени безброй изключително ценни и редки свидетелства и данни за нашата, българската история, не задължителният безпристрастно-студен научен анализ и въвеждане в научно обращение, а дори и приблизително-повърхностната оценка и възползуване от които надвишава многократно интелектуалното ниво на съвременните български петърдобревци, божидардимитровци, цветелинстепановци и др., агресивно-арогантните наукообразни писания на които вече са превзели и може би непростимо-престъпно за цялата българска наука излишно продължително са се разположили и наложили тъкмо в българското, какъв цинизъм и безочие, научно-публицистично информационно пространство, докато от друга страна тези свидетелства и данни са предмет на анализ в изследванията на изтъкнати световни учени езиковеди и историци вече столетие и нагоре [вж. напр. Пуллиблэнк 1986, 29-30; Симеонов 1976, 9; ~*~1979, 48-57].

В предната редица между впрочем на тези изтъкнати световни учени езиковеди и историци заема своето напълно заслужено-достойно място и българинът юрист по образование Д. Съслов [2000; ~*~2006], липсата обаче при когото на достатъчна общо- и частнолингвистическа и по-специално тюркологономастическа и етимологическа квалификация е причина не толкова за появата по страниците му на някои не особено сполучливо-уместни предположения за набора и състава на лексиката на прабългарския език, колкото за неимоверно-неоправданото разширяване кръга на китайските названия, зад и преди които евентуално може да стои българското народно название етнм *българи*.

Пак в древнокитайските летописи се срещат изключително важни данни и свидетелства и за произхода на българското народно название, защото се оказва, че именно и единствено в тях, както по безспорен начин проличава и се

доказва от много полезната и съществено-значима за цялата българска лингвистика и историография сводно-обобщителна студия от най-ново време на един китайски по произход канадски учен на име Sanping Chen, са съхранени такива негови варианти като *Buluoji*, *Buluojian*, *Bulugen*, *Boluohui*, *Buliuhan*, *Poliuhan*, *Poluohan*, в среднокитайско произношение *B'uo-lak-kiei* като наименование на "етническа група" (S. Chen), но според нас по-скоро голяма група племена от състава на българската в основата си и като цяло полиетнична военно-племенна конфедерация Хунну с по-късен фонетичен вариант Сюнну.

Тази голяма група български племена, както е много добре известно и широко разпространено и прието, само не и от видни български историци, за които уникално-безценната родна историческа хроника Именник на Българските Ханове, независимо и въпреки неоспоримите и никога вече неподлежащи на ревизия доказателства и заключения именно и тъкмо на българския (!!!) езиковед проф. М. Москов [1988], видите ли, била само една легенда (Г. Бакалов)(!??), а пък първият и най-велик човек на всички времена и географски ширини, българският хан Авитоход-Атила, за когото още от неговото време легенди се носят и песни се пеят, а днес Светът снима филми и поставя опери, бил само една митологема (Цв. Степанов), като при това историята на българите започва едва през *Tempora Incognita* от *Terra Incognita* Кавказ, докато всичко преди това и назад е единствено в сферата на непотвърдените хипотези [напр. Dimitrov 2004, 1], с което най-безотговорно и дори направо нехайно-престъпно се орязва почти още трихилядигодишна българска история, защото както вече посочихме и доказахме чрез археологични, антропологични, етнографски и особено лингвистични факти и свидетелства, българската история започва към средата на III хил. пр.н.е. в Минусинската Котловина [Добрев 2005, 45-47,241-246], именно тези племена са от една страна "най-значителният и голям съсед на китайците" през епохата на династията Хан (I в. пр.н.е.-I в. сл.н.е.) [Пуллиблэнк 1986, 29], но същевременно от друга страна българската група племена са основателите и доминантно-водещото ядро в простиращата се към началото на Новата Ера върху по-голямата част от земите на Централна Азия българска Източнохунска Империя.

И тъкмо за част от тази голяма група български племена на име *Buluoji* канадският учен от китайски произход проф. S. Chen [1998] приема и твърди, не без непременно-задължителните тук научни основания и доказателства, разбира се, че те са "алтайски наследници на конфедерацията Сюнну с ирански или кавказски примес", което в края на раздела обаче се конкретизира в смисъл, че това в действителност е европейден примес; тяхната музикална култура спада към културата на "Северните варвари" и е в познатия и разпространен по това време и по тези места "кавалерийски" жанр; "Няколкото оцелели думи на китайските българи като цяло изглежда да са алтайски и тюркски в частност."; в песните най-вече на племената *Boluohui*, което наименование има и вариант *Buluoji*, много често се говори за *kehan*, т.е. *khaghan*; редица родови имена на племето *Buluoji*, особено тези на някои от управляващите родове, са "определено припознати като

сюнски имена” и като заключение в края на раздела се приема, че “Тяхната културно-лингвистическа принадлежност изглежда по-скоро алтайска.” [69-73].

Впрочем посочените тук като “алтайски или тюркски” думи, освен току-що приведеното *kehan*, прабългарската принадлежност на което едва ли може да се обсъжда, особено когато последният български хан и първият български цар Борис I, както вече се посочи съвсем в началото, носи и титл. каган, са кит. *kuli* “slave”, *keye* “fort”, *weiya* < *jwei-nga* “wood”, *toheduo* “hero”, *mole* < *mua-lak* “fish”, които според нас обаче идват последователно от бълг. *kul “роб”; дали иранското по произход бълг. *käye “крепост”, стиранин. *kalak*, съвременно тур. *kale*, или може би пак иранското по произход бълг. *qatik “крепост”, считано в неговия много по-късен източноевропейски вариант *qatay, както е добре известно, за печенежско; бълг. *ayuš “дърво”, после ако не най-вероятно индоиранското, както ще се опитаме да докажем по-нататък и на друго място, то повече от сигурно източноиранското по произход бълг. *bayatur “герой, юнак”, засвидетелствувано многократно в гръкоезичните прабългарски надписи от VIII-IX в. в Дунавска България, и *baliq “град” като че ли по-скоро, а не “риба”, докато кит. *wan*, както показва наскоро направеното от нас сравнително пълно и доста подробно проучване, преминава не в някакъв си, много неясно-неопределено точно кой “Turkic”, а именно и единствено в реално съществуващия тогава под формата най-малко на десетина диалекта античен централноазиатски тюркобългарски, същото и български прабългарски, но най-добре български език, като титл. *бан*, разпространена от европейския български език впоследствие и в почти всички европейски езици, така че “културно-лингвистическата принадлежност” на китайските българи в никакъв случай не “изглежда по-скоро алтайска”, а единствено и само тюркска [вж. Добрев 2005, 378-384, вж. и срв. Chen 1998, 72,76].

По-нататък проф. Chen възприема вече обоснованото и доказано преди това и от други изследователи основно положение, че “китайското звукосъчетание *ji* представя едно крайно *-r* в последната сричка”, след което обръща много по-силно внимание върху проявата на зв. *-r*, “която в действителност изгражда пряко съответствие между имената *Buluoji* и *Bulgar/Bulyar*” в лицето на зв. *-n* от състава на вариантите *Poluohan/Poliuhan*, *Buliuhan*, *Buluojian* и *Bulugen*, засвидетелствувани предимно в лични имена, като при това не пропуска да изпише и съответните китайски йероглифи, които тук не се привеждат по добре разбираеми и обясними причини.

В действителност субституцията на краесловния български зв. *-r* посредством китайския зв. *-n* се потвърждава и от реконструкцията на китаиста Э. Пуллиблэнк [1986], според когото тази субституция е норма за епохата Хан и именно поради това среднокитайският вариант на името на ухуаните от състава на източните ху - 'ou=*Hwan* < 'aH=*Hwan*, отговаря на етнм *авар* като название на тъждествено на ефталитите племе, членовете на което, “много възможно, са говорили на език от типа на монголския” или които “също би трябвало да говорят на него” [32,51,54-56], по повод на което пък ние само припомним вече аксиоматичното положение

на тюркологията, че късноантичните и ранносредновековни авари, болгари (прабългари) и хазари влизат и образуват изключително многочислената през Късната Античност и Ранното Средновековие и разпрострялата се по средата или разпръснала се изолирано-спорадично по някои места от бреговете на Тихия океан до бреговете на Атлантическия океан от изток на запад и от Скандинавския полуостров до Балканите и Мала Азия от север на юг българска група на тюркското етнолингвистично семейство, единственият жив представител на която днес е чувашкият народ и език [подр. Добрев 2005, 9-139].

Наред с това налице са достатъчно примери, които показват, че китайският зв. *h* не е нищо повече от закономерна субституция на българския зв. *γ* или *gh*, откъдето пък и китайският завършек *-han* е напълно редовното и закономерно съответствие на българската сричка *-gar*.

Специално във връзка с началния съгласен звук на китайските разновидности на Етнонима, където китайският зв. *b* като че ли субституира не звучна, а беззвучна българска съгласна, т.е. бълг. **p*, по силата на това, че по принцип началните звучни съгласни в китайските варианти на заетите чужди имена са всъщност беззвучни съгласни в езика източник за тези имена, както е например с китайското име *Dayuan*, зад и преди което в действителност лежи ие. **Taxwār*, аргументацията и реконструкцията за което дължим на Э. Пуллиблэнк [1986, 39] и което всъщност е наименованието на индоевропейското племе тохари, любопитно-куриозното за което, както е много добре известно на специалистите, е това, че има език много близък до германския келтски език, но пък обитава най-източния ареал на индоевропейските езици и народи, каквито са земите на Западен Китай или Източен Туркестан.

Но в много сложния и труден лингвистичен дял контактолингвистика, който термин наименование предложихме тъкмо ние преди много години и в който решаваща роля и значение имат двете основни контактолингвистични категории трансференция и адаптация с техните по-малки или по-големи амплитуди при резултативните форми в зависимост от близостта или отдалечеността на структурнотипологическите черти и особености на контактуващите езици [Добрев 1975, 112-114, вж. и срв. Симеонов 1979, 52-55], изключенията са по-скоро правило и обратното, именно поради което сега и тук като че ли трябва непременно да се съгласим и приемем, че и китайските варианти и със зв. *b*, и със зв. *p* са напълно редовно-коректни, но във всички случаи разновремененно-разноместни съответствия на един и същи български зв. **b*.

Допълнително към всичко това нека да обърнем внимание и на многозначителния факт, че в процеса на междуезиковото заемане на имената китайският език ги и преобразува или още реинтерпретира и силабофонотактически, по силата на което затворените тризвукови тюркски срички например в китайския език се оказват отворени двузвукови срички, както е например при сттюрк. млим *Qutluγ*, което в китайския език има обл. *Gudulu* [вж. Dobrovits 2004, 260], което пък като цяло, но в конкретния случай дава основание да

се приеме, че зад и преди въпросните китайски варианти стоят такива български варианти като **Bolgar/Bulyar*, а на места, но в по-късно време и **Polgar/Pulyar* с първично-основно значение, разбира се, “българин”, класно-родовото съответствие на което, според присъщата на тюркските езици особеност формата за единствено число да обозначава и множество от предмети, очевидно-безспорно е “българи”.

Доколкото обаче, както вече се показва и доказва по-горе, суф. *-ar* е собствено тюркобългарското множествено число, а и звучната съгл. *g* е резултат от озвучаването на беззвучната съгл. *q*, то изобщо няма никакви пречки за това, коренът на първично-изходната форма на Етнонима в централноазиатските български езици и диалекти, която същевременно е и формата му за единствено число, да се възстанови като **bolq/bulq*, а на други места и в друго време и **polq/pulq* с първично-основно значение съответно “българин”, но по силата на току-що разяснената особеност на тюркското съществително име, още и “българи”.

Наред с това и във формалноструктурен план затворените четирисъставни срички пък под действието пак на китайската силабо-фонотактична адаптация се преобразуват в двете чувствително по-прости отворени срички, както е например при старотюркския етнм *türk* (в турска графика), който в китайския език има двусрични варианти с дифтонг във втората сричка като *tu-kiu*, *tu-kiuэ*, *tu-цзэ* и др., съответно на което и първоначално-основната форма на заетото българско народно название от това време и това място етнм **polq/pulq* в китайския език непременно-задължително би следвало да бъде обл. **pukiu*, употребата и развитието по-нататък на който, разбира се, дава и издирените при Бичурин от проф. Б. Симеонов [1981] форми като *бугу* и *пугу* [11].

Между впрочем в литературата може да се попадне и на недостатъчно експлицираното и изобщо необоснованото заключение за възникване и образуване на етнм *пугу* на основата на общотюркското нарси *бугу* “олень; лось; род газели, дикой козы; газель; самец газели; дикая корова”, само не и “бик”(!?) [ЭСТЯз-б, 237-238], при което в никакъв случай не може да се приеме за нормално-научен стил на анализ и още по-малко пък на доказателство изречението “Пугу (другое название быка. - М.Б.) как одно из поколений племени теле упоминается в истории Танской династии (VII-VIII вв. н.э.)”, когато Етнонимът е засвидетелстван в китайските летописи, както ще се види достатъчно подробно по-долу, още от III в. пр.н.е., а и повече от съмнително е, че характеризиращото се със звучен консонантизъм общтюрк. *biуи* ще даде в китайския език тъкмо и непременно обл. **пугу*, докато именно то трябва да лежи в основата на съответните киргизски и хакаски етноними, които обаче така се оказват напълно или частично омонимични на доста деформирания китаизиран български етноним.

Тук никак не е случайно и това, че праотецът на ленските буряти - Буха-Нойон има двама сина близнаци - Эхирит и Булагат, имената на които повече от очевидно са от огуротюркските, т.е. българските езици, защото второто, както ще се види пак по-долу, е самият български етноним, докато първото пък, колко

показателно(!!!), е образувано на основата на лекс. *эхир “близнак”, безспорен продължител на която е съвременното чув. *iķar* “двойня” [вж. Левитская 1976, 39].

Не по-издържан теоретико-методологически от току-що приведеното изречение е и следващият абзац, така че и с него по-нататъшният критичен анализ става безпредметен: Таким образом, имя быка (коровы или оленя) постепенно превращается в этноним, а затем в топоним (гидроним). Это происходит, очевидно, еще в догуннский период, когда бык (или олень) был тотемным животным, давшим название племени, что получило отражение в гуннской мифологии, зафиксированной древними авторами [Боргояков 2006, 3-4].

Резултат от друг вид силабо-фонотактическа интерпретация обаче изглежда трябва да е пак тук приведеният вариант *болуга*, не е невъзможно да са такива варианти още и *buluo*, *fuliyu* при M. Dobrovits [2004, 258-259], а така също и обл. *Buliugu*, който като че ли няма как да е “друг вариант на основата *Vuluoji*” [Chen 1998, 83], защото по-горе вече беше казано, че “китайското звукосъчетание *ji* представя едно крайно *-r* в последната сричка” (S. Chen), именно поради което според нас зад и преди тези форми най-вероятно стои болг. *boluq, което от своя страна е резултат от присъщия главно на българските езици фонотактически процес на преобразуване на едносричните четирисъставни фонетични структури на иранските по произход лексеми в двусрични петсъставни такива чрез вокална епентеза, вмъкване между последните две съгласни на тясна гласна и точно таква преобразуване се наблюдава и при достатъчно подробно-многостранно обосноваването и доказано от нас именно като прабългарско по произход млим *Борис* [Добрев 2006, 33-34].

Свидетелство и доказателство за миналото наличие в централноазиатските български езици на обл. *boluq, а може би по-скоро *boliq, е не само гореприведената староруска форма *болъгары*, но така също и днес вече монголският, предположително родственият на етнм *булгар* (Б. Нанзатов) етнм *булагат* като наименование на едно от най-големите бурятски племена по бреговете на Ангара, за което се допуска, че е много рано монголизирано източнохунско племе или със задължителната за случая според нас конкретизация – българско племе, като тунгузо-евенкиятско племенно название *булгад* се очертава по-късен пренос на Етнонима от монголското към тунгузското племе, видно най-малкото от наличието на монголското множествено число и в него, така че тук в никакъв случай не можем да се съгласим с Р. Ахметьянов [1978], който някак много лесно и бързо, само на основата на подобие в звуковия строеж на началната част на двата етнонима, прави извода, че “етнонимът *булгар* произхожда от названието на древнотунгузското племе *булгад*” [195], без изобщо да се интересува от въпроса откъде пък произхожда последният(!??).

Всъщност и в действителност последната съгласна в структурата на етнм *булагат*, както е много добре известно в тюркологията и монголистиката, е собствено монголското множествено число, докато втората гласна безспорно е по-късно развитие чрез субституция на собствено монголска почва на съответната

българска тясна гласна, появила се тук пак по пътя на току-що пояснената вокална епентеза при прабългарското по произход млим *Борис*, докато по-късно и на друго място развитие на същата фонетична структура трябва да е и пак бурятският генм *булга*, получен на основата на обл. *boluq по пътя на характерната за българските и монголските езици парагогия или изгласна вокална метатеза, както е например и при днболг. теонм *Тангра* [по-подр. Добрев 2005, 95-96, вж. и срв. Нанзатов 2006, 4, 6-8].

Българската медиевистика дължи много на проф. Б. Симеонов, изобщо неоправдано-незаслужената според нас висока морално-етична търпимост и великодушие на когото бяха причина да прощава и да подминава със снизхождение редица непростимо-груби лингвистични грешки на български историци, един от които е и водещият в тази научна област през последните две-три десетилетия сега акад. проф. В. Гюзелев, който дано вече да е разбрал, че “Който сее ветрове жъне бури” [по-подр. Добрев 2005, 21].

Но не само толкова и единствено поради това, защото, когато “водещи” български тюрколози в комплексирано-болезнената си научна немощ се чудеха, въпреки че това те никога не са го знаели, откъде и как да убедят научната общественост, че дадена дума е наистина и непременно прабългарска по произход, и поръчваха на свои асистенти да съчиняват и печатат разобличително-компрометиращи статии срещу проф. Б. Симеонов, поантата в които беше долната клевета, че не познавал и не отчитал принципите на Ориенталистиката, именно тогава той първи сред българските езиковеди и от всички български учени втори, след Димитър Съслов, се зае с издирването и анализа на българското народностно название във и въз основа на сведенията и данните от китайските летописи и съобразно собствените си сили и възможности на специалист в общото езикознание с класическо образование и квалификация, за когото обаче изобщо не бяха непонятни и не останаха тайна, а може би тъкмо поради това, дори и най-съкровено-частните специфични черти и особености, предимно в контактолингвистичен аспект, на този общо взето малко познат и много сложен и труден не само за европейските, но и за всички езиковеди по Света китайски език, извади на бял свят много данни и факти, които са изключително ценни и полезни не само за определянето произхода на нашето, българското народностно название, но и за цялата ни отечествена прабългаристика изобщо [Симеонов 1979, 49-57].

Ето защо нека да припомним, че тъкмо проф. Б. Симеонов, с когото имахме щастието да се познаваме отблизо и на когото дължим много ласкави отзиви за собствената ни езиковедска квалификация, не само ни остави възможно най-дълбоко премислената и компетентно разработената етимология на българското народностно название, както и най-ерудирано-синтезиращия критичен преглед оценка на предложените до неговото време етимологии [Симеонов 1976, вж. и срв. Тодоров-Бемберски 2004, 117-123], но именно той целенасочено-подробно проучи и достъпните му преводи на китайските летописи и систематизира и представи в явен вид и в контактолингвистичен аспект редица достатъчно странни и сериозно

респектираци дори обикновено владеещите, познаващи или най-малкото имащи представа за немалък брой генеалого-типологически най-разнообразни езици езиковеди ориенталисти, структурно-типологически черти и особености на китайския език като предимно моносилабични думи, между III в. пр.н.е. и VIII в. в краесловие само гласна, възходящ дифтонг и два вида *n* - веларно и палатално, което към началото на Новата ера преминава в зв. *ǰ* [дж] или се изпуска, но преди III в. пр.н.е. финалът е представен само от фонемите *p, t, k, m, n* и други такива черти и особености.

Наред с това тъкмо проф. Б. Симеонов най-квалифицирано-компетентно обобщил и своите наблюдения и открития относно етнм *българи* в смисъл, че “възможната и документирана форма на Името и в старите китайски летописи за времето от III в. до н.е. и V в. от н.е. е *пу-ку*”; “тази форма е регистрирана стотици пъти в китайските летописи”; в китайския език името *бул-гар* се превръща в първично *пуга/буга*, като впоследствие зв. *a* преминава в зв. *y* и Името придобива формата *пу-ку*; “името *Пу-ку*, с вторични варианти при предаването му чрез транскрипция на европейските езици *пу-гу, бугу*, е било означение на основен дял, голямо родово обединение и племе и племенно обединение, които влизат в състава на Хунската империя между III в. пр.н.е. и V в. от н.е.”; според китайските летописи *пу-ку* е народ многоброен и притежава голяма войска; племената или народите *бу-гу* обитават земите между Аму-Даря и Сър-Даря на запад, Байкал, Източна Монголия и китайската провинция Шанси на изток, Иртиш, северните склонове на Алтай и Семиречието на север, почти до Памир и Тибет на юг; източното племе *пу-гу* чергарува в Източна Монголия, състои се от 30000 юрти, а войската му наброява 10000 души; *пу-гу* са упорити, безстрашни и неукротими, добиват метал и сами си правят стрели, копия и лъкове; отглеждат два вида коне - бойни, с прекрасни качества, и домашни; жените им са красиви и работливи, изработват красиви гоблени; притежават елитна конна армия, убийците наказват със смърт, на крадците отсичат ръка или крак; престолът на вожда им има емблема златен лъв, само той има право да носи коса, останалите се стрижат до голо [Симеонов 1979, 52-56; ~*~1979а, 71-72].

След всичко това доста смутен и дори донякъде потресен, ние за последно сега и тук отправяме поглед към първото и най-голямото сред всички чудеса на Света - Великата Китайска Стена, пясъкът и пръстта пред която са пълни с костите на неоплаканите от техните майки и сестри наши предци багатури, и с тъга в сърцето, но и с просветление в ума, продължаваме към първично-основното или още етнонимичното знач. “българи” на назв **bolq*.